Довга дорога від Круазетта вигинається луком понад голубою водою. Ген, праворуч, випнувся далеко в море Естерель. Він заслоняє собою краєвид, замикаючи обрій, немов по-південному пишними декораціями, своїми численними дивовижними, шпичастими вершинами.

Ліворуч острови Сент-Маргеріт та Сент-Онора, злігши на воду, показують свої зарослі ялинами спини.

І скрізь: понад широкою затокою, попід високими горами, що обступили Кан, — немовби дрімають на сонці біленькі вілли. їх видно здалека, ті чистенькі будиночки; вони обсипали зверху донизу гори, сніговими цятками біліють на зеленому тлі.

Найближчі до води розчинили гратчасті віконниці на розлогий шлях, куди набігають лагідні хвилі. Гарно, любо. Теплий зимовий день; ледве повіває у повітрі прохолодою. З-за мурів виглядають із садків апельсинові та лимонні дерева, вкриті золотими плодами. Жінки з дітьми, що граються обручами, проходять помалу по алеї; інші балакають з чоловіками.

Молода жінка вийшла оце з маленького кокетливого будиночка, що дверима виходить на Круазетт. Зупинилась на хвилинку, подивилась на людей, що гуляють по алеї, усміхнулася й повернула непевною ходою до вільної лавочки біля самого моря. Стомившись від отих двадцяти кроків, вона сіла, задихана. Обличчя в неї бліде як у мерця. Вона кашляє, притуляє прозорі пальці до вуст, ніби намагаючись спинити вибух кашлю, що знесилює її.

Дивиться на осяяне сонцем небо, де шугають ластівки, на далекі химерні вершини Естереля, на таке близьке, таке голубе, таке спокійне, таке гарне море.

Усміхається, шепоче:

— Ой, яка я щаслива!

А вона знає, одначе, що має вмерти, що не побачить більше весни, що мине рік — і ці самі люди, які проходять повз неї дорогою, будуть знову вдихати тепле повітря цього любого краю зі своїми діточками, більшенькими вже трохи, і серця їхні все сповнені будуть ущерть надією, коханням, щастям, тоді як бідне її тіло, що сьогодні ще в неї лишилось, зотліє у дубовій труні, і тільки самі кістки лежатимуть у шовковій сукні, яку вона собі придбала на смерть.

Її вже не буде. Життя триватиме для інших. А для неї воно скінчиться, скінчиться назавжди. її вже не буде… Вона усміхається, вдихає, наскільки має сили в хворих своїх легенях, пахощі, що струмують у саду.

І мріє.

Вона пригадує. Її віддали заміж — ось уже чотири роки — за нормандського дворянина. Це був дужий хлопець, бородатий, червоновидий, широкий у плечах, невеликого розуму та веселої вдачі.

Одружили їх з матеріальних міркувань, а яких, вона й сама не знала. Вона охоче сказала б "ні". Але вийшло "так" — кивнула мовчки головою, щоб не перечити батькові та матері. Була вона парижанка, весела й життєрадісна.

Чоловік відвіз її до свого нормандського замку, просторого, кам’яного будинку, оточеного великими, старезними деревами. З чільного боку заступали світ високі, густі ялини. Праворуч, крізь галявину, було видно зовсім голу рівнину, що простяглася аж до далеких ферм. Попід огорожею-проходив путівець, що за три кілометри виводив на широкий шлях.

О, вона про все згадала: як прибула, перший день у новій оселі, своє відлюдне потім життя.

Вийшовши з екіпажа, поглянула тоді на старий будинок і сказала сміючись:

— Невесело тут!

Чоловік і собі засміявся.

— Не біда! — сказав. — Звикнеш. Ось побачиш. Я тут ніколи не нуджусь.

Того дня вони все цілувались, і час для неї не протягся довго. На другий день знов почались поцілунки, і, правду кажучи, так було цілісінький тиждень.

По"тім вона взялася обставляти дім. Пройшов місяць. Дні минали у клопоті — не такий-то був і клопіт, а не було

коли і вгору глянути. Вона дізнавалась про вартість, важливість дрібничок у житті. Зрозуміла, що можна цікавитись ціною на яйця — дони коштують то більше на кілька сантимів, то менше, як до пори року.

Було літо. Вона ходила на поле, дивилася, як жнуть. Веселе сонце підтримувало веселощі у неї в серці.

Настала осінь. Чоловік став ходити на полювання. Він ішов з дому рано з двома собаками — Медором та Мірзою. Вона зоставалась сама; не журилася врешті, що нема коло неї Анрі. Хоч і любила його дуже, проте могла без нього обходитись. Коли він вертався, вона впадала особливо коло собак. Дбала за них щовечора, доглядала, як мати, голубила без кінця, давала безліч пестливих прізвиськ, — таких їй і на думку не спадало прикладати чоловікові.

Він щоразу розповідав їй про полювання. Казав, де саме натрапив на куріпок, дивувався, що не знайшов зайця в конюшині у Жозефа Ледантю,

чй обурювався з учинків пана Лешапельє з Гавра, який весь час вештався по межах його маєтку, щоб вполювати ту дичину, яку зжене він, Анрі де Парвіль.

Вона відказувала на те:

— Справді, це недобре, — а сама думала про щось зовсім інше.

Прийшла зима, нормандська зима, холодна, дощова. Зливи спадали без кінця на високий гранчастий шиферний дах, що гострим шпилем здіймався до неба. Дороги стали мов багнисті річки, а поле наче море з болота. Тільки й чути було, як дзюркотить вода, тільки й руху надворі, що крутилися колесом круки, розстелялись, мов хмари, падали на поле і знову здіймались.

Коли надходила четверта година, ціле військо цих похмурих птахів з несамовитим криком мостилося на ніч на високих буках ліворуч від замку. Майже годину круки перелітали з вершка на вершок, билися, крякали, миготіли чорними тінями поміж сіруватим гіллям.

Вона дивилась на них щовечора, і серце в неї стискалося; її проймала наскрізь сумна, похмура ніч, що спадала на спустілі поля.

Тоді вона дзвонила, щоб принесли лампу, й сідала біля вогню. Вона палила цілі купи дров і не могла нагріти величезних, повних вогкості кімнат. Мерзла цілий день, скрізь — у вітальні, в їдальні, у своїй кімнаті. Холод, здавалося їй, проймав до кісток. Чоловік вертався тільки на обід, бо полював безперестанку чи доглядав за сівбою, оранкою, за всім, що ведеться в господарстві.

Заходив веселий, у грязюці, й, потираючи руки, гукав:

— Та й паскудна ж погода!

Або:

— Як добре, що тут є вогонь!

А то часом запитає:

— Що ж то нам скажуть сьогодні? Чи всім задоволені?

Він був щасливий, почував себе чудово, бо не мав інших

бажань, не мріяв ні про що інше, тільки про таке просте, здорове життя.

Під кінець листопада, коли випав сніг, її страшенно мучило холодне повітря в старому замку, у з&мку, який немовби застигав протягом віків, як стигне людина з кожним роком; тож якось увечері вона сказала чоловікові:

— Ти б, Анрі, загадав поставити тут калорифер — він би висушив стіни. Та й я не можу нагрітися ні вдень, ні вночі, вір мені.

Спочатку його вразила така чудернацька думка — поставити калорифер у нього в замку! Йому здалося б більш природним, якби, скажімо, його собакам почали давати їсти на срібному посуді. Потім він зареготав, скільки було сили в його дужих грудях, вигукуючи:

— Калорифер! У мене! Калорифер! Оце кумедія!

— Запевняю тебе, мій любий, що я тут замерзаю, — наважилась вона сказати. — Ти цього не помічаєш, бо завжди в русі, але тут-таки холодно.

Він відказав усе ще сміючись:

— Нічого! Звикнеш! До того ж це корисно для здоров’я! Ти тільки краще себе почуватимеш. Ми не парижани, хай йому біс, щоб сидіти цілий день біля каміна! Та й весна вже от-от настане!

На початку січня спіткало її велике горе: померли батько та мати — повбивались, виїхавши на прогулянку. Вона поїхала до Парижа, поховала. І з півроку була у неї в серці сама тільки туга.

Нарешті теплі, погожі дні немов збудили її зі сну, і до осені вона жила млява і смутна.

Як вернувся холод, темна прийдешність зазирнула вперше їй у вічі. Що вона робитиме? Нічого. Чого чекатиме тепер для себе? Нічого. Від яких надій, від яких сподівань оживе її серце? Від жодних. Дітей у неї не буде ніколи — так сказав лікар.

Ще лютіший, пронизливіший, ніж торік, холод мучив її

безперестанку. Вона простягала до полум’я тремтячі руки. Вогонь палав, пік обличчя, а їй здавалося, що то мороз повзе по спині, закрадаються попід одежею до голого тіла. І вона тремтіла з голови до ніг. Незчисленні протяги загніздилися в цих кімнатах, немов живі істоти, неМов підступні люті вороги. Вона зустрічалася з ними щохвилини: вони дихали холодом на її обличчя, на руки, на шию, обсипали її всю морозом.

Вона знову спробувала заговорити про калорифер, та чоловік слухав її так, ніби вона просила зняти для неї місяць із неба. Поставити таке приладдя в Парвілі, здавалось йому, було так само неможливо, як винайти філософський камінь.

Якось, поїхавши до Руана у справах, він привіз дружині малесеньку мідну грілочку й назвав її, сміючись, "кишеньковим калорифером". Він гадав, що з цього часу холод до неї не приступить.

Минав грудень, коли вона зрозуміла, що так далі не зможе жити. І ввечері, за обідом, запитала боязко:

— Скажи мені, серце, хіба ми до весни не поїдемо до Парижа на який тиждень?

Він здивувався:

— До Парижа? До Парижа?! Навіщо? Е, це вже ні! Непогано й тут, удома! Які чудні думки находять на тебе часом!

Вона прошепотіла:

— Ми б трохи розважилися.

Він не зрозумів:

— Якої тобі треба розваги? Театрів, вечірок, парадних обідів? Повинна б ти була, одначе, знати, коли їхала сюди, що не матимеш таких розваг!

В його словах, у тоні вона почула докір. І змовкла. Була вона несмілива, лагідної вдачі і не вміла обурюватись, напосідати.

У січні вдарив мороз. Незабаром сніг укрив землю.

Якось увечері, дивлячись на круків, що хмарою вилися понад деревами, вона незчулася, як заплакала.

Увійшов чоловік. Запитав, дуже здибувавшись:

— Що з тобою таке?

Він був щасливий, цілком щасливий, йому й не снилося ніколи інше життя, інші радощі. Він народився й виріс у цьому смутному краї. Тут, у себе вдома, йому було добре, він був спокійний душею і тілом.

Він не розумів, як можна бажати різноманітності в житті, жадати скороминущих радощів. Не розумів, що деякі люди вважають за неприродну річ перебувати на одному місці всі чотири пори року. Не знав, здавалося, що весна, літо, осінь, зима несуть для безлічі людей нові розваги на новому місці.

Вона нічого не могла вимовити, тільки похапцем утирала сльози. Прошепотіла нарешті зніяковіло:

— Чогось… мені чогось трохи смутно… нудно трохи…

Сказала й сама злякалась своїх слів, а тому швидко

додала:

— І ще… я… я трошки змерзла.

Він розсердився.

— Ага! Ще й досі не забула про свій калорифер! Та подумай же, хай йому чорт, що відколи ти тут, то не було в тебе й нежитю.

Настала ніч. Вона пішла до своєї кімнати, бо вимовила собі окрему кімнату. Лягла. І у ліжку навіть було їй холодно.

"Так воно буде завжди, — подумала вона, — завжди, до самої смерті".

Вона згадала чоловіка. І як міг він таке їй сказати: "Відколи ти тут, то не було в тебе й нежиті!"

Отже, треба захворіти, кашляти — тоді тільки він зрозуміє її муку!

Її охопило обурення, безсиле обурення слабкої, боязкої людини.

Йому треба, щоб вона кашляла! Тоді він зглянеться, напевне. Нехай! Вона кашлятиме, він почує її кашель, пошле по лікаря; тоді він побачить, її чоловік, побачить!

Вона встала з ліжка боса і усміхнулася з дитячої думки, що прийшла їй до голови:

"Я хочу мати калорифер, і я його матиму! Я так кашлятиму, що чоловік погодиться поставити його!"

І сіла, майже гола, в кріслі. Чекала годину, дві години. Тремтіла з холоду, а нежить не починалася. Тоді вона наважилася вжити рішучих заходів.

Тихенько вийшла з кімнати, спустилася по сходах і відчинила двері, що вели до саду.

Земля, вкрита снігом, лежала мов мертва. Вона відважно простягла голу ногу й занурила її в ту легку, льодяну піну. Холод дійшов аж до серця, ніби хто діткнувся до болючої рани. Проте вона ступила й другою ногою і почала помалу сходити вниз.

Потім пішла моріжком.

"Дійду до ялини", — казала собі.

Вона йшла повільно, стримуючи віддих; дух їй перехоплювало щоразу, коли вона ступала голою ногою в сніг.

Доторкнулася рукою до першої ялини, ніби переконуючи саму себе, що виконала до кінця свій намір. Тоді пішла назад. Два чи три рази їй здавалося, що от-от упаде, так вона змерзла й знемоглася. Перед тим як увійти в дім, вона сіла в ту снігову піну, навіть збирала її й терла собі груди.

Потім увійшла, лягла в ліжко. За годину їй здалося, мовби комашня метушиться у неї в горлі. По тілі бігали мурашки. Проте вона заснула.

Другого дня вона кашляла, не могла підвестись. Дістала запалення легень. Вона лежала без пам’яті, марила і просила калорифер.

Лікар наказав його поставити. Анрі поступився, хоч і з обуренням та огидою.

Вона так і не могла вичуняти. Через тяжкі ураження в легенях боялися за її життя.

— Коли вона зостанеться тут, то не доживе до холодів, — сказав лікар.

її послали на південь.

Вона прибула в Кан, втішалася сонцем, полюбила море, вдихала пахощі апельсинових квітів.

А весною вернулася на північ.

Але тепер вона жила, боячись видужати, боячись довгої нормандської зими, і коли їй ставало краще, відчиняла вночі вікно, мріючи про любе узбережжя Середземного моря.

Тепер вона має вмерти. Вона це знає. І вона щаслива!

Розгортає газету, що так і лежала згорнена біля неї,

і читає заголовок: "Перший сніг у Парижі".

Вона здригається, потім усміхається. Дивиться на Есте-рель, рожевий тепер під вечірнім сонячним промінням, дивиться на безкрає синє-синє небо, на безкрає синє-синє море й нарешті підводиться.

Вона вертається додому повільним кроком, спиняючись тільки, щоб відкашлятись, бо задовго була сьогодні надворі, і їй холодно, трошки холодно.

Вдома вона знаходить лист від чоловіка. Розпечатує

і читає все ще усміхаючись:

"Люба моя дружино!

Маю надію, що ти здорова й не занадто скучила за гарним нашим краєм. У нас уже кілька днів стоять добрі

морози, віщують сніг. Я над усе люблю таку погоду і, як ти й сама, певне, догадуєшся, ніколи не палю твого паскудного калорифера…"

Покинула читати, щаслива, що так тоді гарно надумалась про калорифер. Права рука, в якій вона держить листа, спадає помалу на

коліна, а ліву вона підносить до вуст, ніби хоче спинити впертий кашель, що розриває їй груди.